

Ο ΠΥΡΗΝΑΣ ΤΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ ΤΟΥ ΠΑΥΛΟΥ

4^η Διάλεξη

Ο Παύλος και οι Κορίνθιοι

Οδηγός Μελέτης

Περιεχόμενα

Διάγραμμα – Ένα διάγραμμα του μαθήματος

Σημειώσεις – Ένα πρότυπο που παρέχει: τον σκελετό του μαθήματος, βασικές σημειώσεις, αποσπάσματα και περιλήψεις του μαθήματος και ελεύθερο χώρο για επιπλέον σημειώσεις.

Ερωτήσεις ανασκόπησης- Ερωτήσεις που αφορούν τα βασικά σημεία του μαθήματος και ελεύθερος χώρος για τις απαντήσεις. Κατάλληλο για συγγραφή εργασιών και τεστ.

Ερωτήσεις εφαρμογής – Ερωτήσεις που συνδέουν το περιεχόμενο του μαθήματος με τη χριστιανική ζωή, τη θεολογία και τη διακονία, κατάλληλο για συζητήσεις σε γκρουπ, γραπτές εργασίες και τεστ.

Πώς να χρησιμοποιήσετε αυτό το μάθημα και τον οδηγό μελέτης

- **Πριν παρακολουθήσετε το μάθημα**
  - **Προετοιμασία** – Ολοκληρώστε κάθε προτεινόμενη ανάγνωση.
  - **Διαλείμματα σύμφωνα με το σχεδιάγραμμα** – Εξετάστε που αρχίζει και που τελειώνει το κομμάτι που ακούτε. Οι διαλέξεις έχουν συμπυκνωμένες πληροφορίες, γι' αυτό ίσως να θέλετε να κάνετε κάποια διαλείμματα. Τα διαλείμματα θα πρέπει να σχεδιαστούν σύμφωνα με τον χωρισμό που υπάρχει στο διάγραμμα των ενοτήτων.
- **Καθώς παρακολουθείτε το μάθημα**
  - **Σημειώσεις** - Χρησιμοποιήστε τα τμήματα των σημειώσεων για να ακολουθήσετε το μάθημα και να κρατήσετε συμπληρωματικές σημειώσεις. Πολλές από τις κύριες ιδέες συνοψίζονται ήδη στις σημειώσεις όμως μπορείτε να κάνετε και τις δικές σας συμπληρωματικές σημειώσεις. Θα πρέπει επίσης να προσθέσετε λεπτομέρειες που θα σας βοηθήσουν να θυμάστε, να περιγράφετε και να υπερασπίζεστε τις κύριες ιδέες.
  - **Παύση/επανάληψη μερών του μαθήματος** – Ίσως θα σας βοηθήσει να κάνετε παύση σε συγκεκριμένα σημεία ή να τα επαναλάβετε προκειμένου να γράψετε συμπληρωματικές σημειώσεις, να ξαναδείτε δύσκολες έννοιες ή να συζητήσετε τα σημεία που σας ενδιαφέρουν.
- **Αφού έχετε παρακολουθήσει τα μαθήματα**
  - **Ερωτήσεις ανασκόπησης**– Απαντήστε στις ερωτήσεις ανασκόπησης στο χώρο που υπάρχει. Οι ερωτήσεις ανασκόπησης θα είναι καλύτερο, να συμπληρωθούν από καθέναν ξεχωριστά και όχι από όλη την ομάδα.

- ο **Ερωτήσεις εφαρμογής** - Οι ερωτήσεις εφαρμογής είναι κατάλληλες για γραπτές εργασίες ή θέματα για συζήτηση. Για τις γραπτές εργασίες συνιστάται οι απαντήσεις να μην ξεπερνούν τη μία σελίδα.

Ο ΠΑΥΛΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΚΟΡΙΝΘΙΟΙ

Διάγραμμα

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

I. ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΩΝ ΕΠΙΣΤΟΛΩΝ ΠΡΟΣ ΚΟΡΙΝΘΙΟΥΣ

A. ΤΟ ΤΡΙΤΟ ΙΕΡΑΠΟΣΤΟΛΙΚΟ ΤΑΞΙΔΙ ΤΟΥ ΠΑΥΛΟΥ

B. ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΣΤΗΝ ΚΟΡΙΝΘΟ

1. Διαταραγμένες σχέσεις
2. Προβλήματα σεξουαλικής φύσεως
3. Κακή συμπεριφορά στη λατρεία
4. Απόρριψη της αποστολικής εξουσίας του Παύλου

II. Η ΔΟΜΗ ΚΑΙ ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΩΝ ΕΠΙΣΤΟΛΩΝ ΠΡΟΣ ΚΟΡΙΝΘΙΟΥΣ

A. Α' ΚΟΡΙΝΘΙΟΥΣ

1. Απαντήσεις σε αναφορές προβλημάτων
2. Απαντήσεις σε επιστολές

B. Β' ΚΟΡΙΝΘΙΟΥΣ

1. Η υπεράσπιση της διαγωγής του Παύλου
2. Η υπεράσπιση της διακονίας του Παύλου
3. Συγκέντρωση χρημάτων
4. Η υπεράσπιση της διακονίας του Παύλου
5. Επικείμενη επίσκεψη

III. ΟΙ ΘΕΟΛΟΓΙΚΕΣ ΔΙΔΑΧΕΣ ΤΩΝ ΕΠΙΣΤΟΛΩΝ ΠΡΟΣ ΚΟΡΙΝΘΙΟΥΣ

A. ΠΙΣΤΗ

1. Ο Χριστός ως Κύριος
2. Ο Χριστός ως Σωτήρας

B. ΕΛΠΙΔΑ

Γ. ΑΓΑΠΗ

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Προετοιμασία

- Διάβασε Πράξεις 18:23-21:17
- Διάβασε Α' Κορινθίους
- Διάβασε Β' Κορινθίους

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ι. ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΩΝ ΕΠΙΣΤΟΛΩΝ ΠΡΟΣ ΚΟΡΙΝΘΙΟΥΣ

Α. ΤΟ ΤΡΙΤΟ ΙΕΡΑΠΟΣΤΟΛΙΚΟ ΤΑΞΙΔΙ ΤΟΥ ΠΑΥΛΟΥ

Ο Παύλος στο ταξίδι αυτό, σε μεγάλο βαθμό, επανέλαβε τη διαδρομή που είχε ακολουθήσει και στο προηγούμενο ιεραποστολικό του ταξίδι. Η έναρξη του ταξιδιού αυτού έγινε το 52 ή ίσως το 53 μ.Χ.

- Αντιόχεια της Συρίας
- Γαλατία
- Φρυγία
- Δέρβη
- Λύστρα
- Ικόνιο
- Αντιόχεια Φρυγίας
- Έφεσος
- Μακεδονία
- Αχαΐα
- Φίλιπποι
- Τρωάδα
- Άσσος
- Μυτιλήνη
- Χίος
- Σάμος
- Μίλητος
- Κως

- Ρόδος
- Πάταρα
- Κύπρος
- Τύρος
- Πτολεμαΐδα
- Καισάρεια

Ο Παύλος έγραψε τις δύο επιστολές του προς τους Κορίνθιους, στη διάρκεια του τρίτου ιεραποστολικού του ταξιδιού, καθώς επίσης δύο ακόμα επιστολές, που δεν έχουν όμως διασωθεί.

B. ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΣΤΗΝ ΚΟΡΙΝΘΟ

Όπως θα δούμε, πολλά απ' αυτά τα προβλήματα προέρχονταν από μια παρανόηση της εσχατολογίας του Παύλου, ότι δηλαδή ο Χριστός είχε φέρει τη μελλοντική εποχή, την εποχή της σωτηρίας και της ζωής. Πολλοί από τους Κορίνθιους είχαν φτάσει στο σημείο να πιστεύουν ότι αυτοί στην πραγματικότητα είχαν λάβει περισσότερες μελλοντικές ευλογίες από οποιονδήποτε άλλον, ότι είχαν ήδη λάβει τις υπέρτατες ευλογίες του Θεού.

1. Διαταραγμένες σχέσεις

α. Αντιπαλότητες

Ο Παύλος έλαβε μια αναφορά που έλεγε ότι οι πιστοί στην Κόρινθο είχαν στραφεί ο ένας εναντίον του άλλου, ταυτιζόμενοι με όποιον από τους αποστόλους είχαν σε μεγαλύτερη εκτίμηση.

Θέλω να πω ότι ο καθένας σας λέει κάτι διαφορετικό. Ο ένας λέει: «Εγώ είμαι του Παύλου», ο άλλος: «Εγώ είμαι του Απολλώ», ένας άλλος: «Εγώ είμαι του Κηφά» και κάποιος άλλος: «Εγώ είμαι του Χριστού» (Α' Κορινθίους 1:12).

β. Προσφυγές στα δικαστήρια

Επιτέλους, ποιος είναι ο Παύλος; Και ποιος είναι ο Απολλώ; Είναι απλώς υπηρέτες του Θεού που σας οδήγησαν στην πίστη. Καθένας από μας κάνει το έργο που του ανέθεσε ο Κύριος... Γιατί κανένας δεν μπορεί να βάλει άλλο

Θεμέλιο εκτός από αυτό που υπάρχει και που είναι ο Ιησούς Χριστός (Α' Κορινθίους 3:5,11).

Και μόνο το γεγονός ότι έχετε δίκες μεταξύ σας αποτελεί ήδη πλήρη αποτυχία σας. Γιατί δεν προτιμάτε να είστε οι αδικημένοι; Γιατί δεν προτιμάτε να ζημιώνεστε; Αντίθετα, εσείς αδικείτε και ζημιώνετε άλλους, και μάλιστα αδερφούς; (Α' Κορινθίους 6:7-8)

γ. Η φτώχεια στην Κόρινθο

Αυτή η έλλειψη ενδιαφέροντος του ενός για τον άλλο ήταν φανερή και στον τρόπο που μεταχειρίζονταν τους φτωχούς στο Δείπνο του Κυρίου.

Ακούω, λοιπόν, πως όταν συναθροίζεστε δεν τελείτε σωστά το δείπνο του Κυρίου. Γιατί, ο καθένας βιάζεται να φάει το δείπνο που έχει φέρει μαζί του, και έτσι άλλοι μένουν νηστικοί ενώ άλλοι μεθάνε (Α' Κορινθίους 11: 21-22).

δ. Η φτώχεια στην Ιερουσαλήμ

Η Κορίνθιοι απέτυχαν να συγκεντρώσουν χρήματα για να ανακουφίσουν τους φτωχούς πιστούς της Ιερουσαλήμ, κάτι που είχαν υποσχεθεί να κάνουν.

Πάνω σ' αυτό σας δίνω τη γνώμη μου: Αυτό συμφέρει σ' εσάς, που από πέρυσι αρχίσατε πρώτοι όχι μόνο να κάνετε, αλλά και να θέλετε αυτό το έργο. Τώρα, ολοκληρώστε αυτό το έργο, ώστε, όπως υπήρξε η πρόθυμη βούλησή σας, έτσι να πραγματοποιηθεί και η εκτέλεσή του ανάλογα με τις δυνατότητές σας (Β' Κορινθίους 8:10-11).

2. Προβλήματα σεξουαλικής φύσεως

Πολλοί Χριστιανοί στην Κόρινθο πίστευαν ότι, επειδή ο Χριστός είχε έρθει, τα θέματα σεξουαλικής συμπεριφοράς δεν είχαν πλέον ιδιαίτερη σημασία.

Κάποιοι πιστοί έφθαναν στο αντίθετο άκρο, επιλέγοντας την ασκητική ζωή και τη σεξουαλική αποχή ακόμα και μέσα στο γάμο.

Αλλά για ν' αποφεύγεται η πορνεία, κάθε άντρας πρέπει να έχει τη δική του γυναίκα, και κάθε γυναίκα πρέπει να έχει το δικό της άντρα. Στη γυναίκα του πρέπει ν' αποδίδει ο άντρας το συζυγικό του χρέος• το ίδιο και η γυναίκα στον άντρα της. Η γυναίκα δεν εξουσιάζει το σώμα της η ίδια, αλλά ο άντρας της•

παρόμοια και ο άντρας δεν εξουσιάζει το σώμα του ο ίδιος, αλλά η γυναίκα του. Μη στερείτε ο ένας τον άλλο, παρά μόνο πρόσκαιρα και έπειτα από κοινή συμφωνία για να αφοσιωθείτε στη νηστεία και στην προσευχή. Μετά όμως πρέπει πάλι να σμιγείτε για να μην πέφτετε στους πειρασμούς του σατανά εξαιτίας της αδυναμίας σας (Α' Κορινθίους 7:2-5).

Κάποιοι στην εκκλησία φαίνεται να υιοθετούσαν την άποψη μιας απόλυτης ελευθερίας στα θέματα σεξουαλικών σχέσεων.

Κυκλοφορεί η φήμη ότι παρουσιάστηκαν ανάμεσά σας περιπτώσεις πορνείας, και μάλιστα τέτοιου είδους που δεν τη συναντάει κανείς ούτε στους ειδωλολάτρες, να συζητεί δηλαδή κάποιος με τη μητριά του. Κι εσείς, αντί να λυπηθείτε βαθιά, ώστε αυτός που διέπραξε κάτι τέτοιο να απομακρυνθεί από την εκκλησία, είστε περήφανοι για τον εαυτό σας! (Α' Κορινθίους 5:1-2)

3. Κακή συμπεριφορά στη λατρεία

α. Οι ρόλοι των φύλων

Μια οδηγία που τους έδωσε ήταν σχετική με τη χρήση καλύμματος της κεφαλής στη διάρκεια της προσευχής.

Οι άντρες, όταν προσεύχονται ή προφητεύουν με κάλυμμα στο κεφάλι, ντροπιάζουν το Χριστό. Και κάθε γυναίκα που προσεύχεται ή προφητεύει χωρίς κάλυμμα στο κεφάλι, ντροπιάζει τον άντρα της, γιατί δε διαφέρει σε τίποτα από τη γυναίκα που έχει το κεφάλι της ξυρισμένο (Α' Κορινθίους 11:4-5).

β. Πνευματικά χαρίσματα

Ο Παύλος με επιμονή υποστήριξε ότι αν οι πιστοί δεν άκουγαν ο ένας τον άλλον και δεν φέρονταν με σεβασμό ο ένας στον άλλο, δεν θα ωφελούνταν από τα χαρίσματα του Αγίου Πνεύματος.

Σε ποιο συμπέρασμα λοιπόν καταλήγουμε, αδερφοί; Όταν έχετε λατρευτική σύναξη, ότι έχει να πει ο καθένας, είτε ψαλμό είτε διδασκαλία είτε αποκάλυψη είτε γλωσσολαλία είτε εξήγηση του νοήματος των γλωσσών, όλα να γίνονται με σκοπό την οικοδομή της εκκλησίας. Στην περίπτωση μάλιστα της γλωσσολαλίας, δεν πρέπει να λαλούν περισσότεροι από δύο ή το πολύ τρεις με τη σειρά, ο ένας μετά τον άλλο,

και κάποιος να εξηγεί αυτά που λένε. Αν δεν υπάρχει κάποιος με το χάρισμα να εξηγεί, τότε αυτός που λαλεί γλώσσες να σιωπά μέσα στην εκκλησία, και ας μιλάει μόνο μέσα του για τον εαυτό του και για το Θεό. Από τους προφήτες να μιλούν δύο ή τρεις• οι άλλοι να κρίνουν όσα ειπώθηκαν. Αν αποκαλυφθεί ένα μήνυμα σε κάποιον που κάθεται την ώρα που ένας άλλος μιλάει, τότε ο προηγούμενος να σιωπάσει. Μπορείτε όλοι, ο ένας μετά τον άλλο, να δίνετε τα μηνύματα που δέχεστε από το Θεό, ώστε όλοι να μαθαίνουν και όλοι να ενισχύονται. Γιατί αυτά τα μηνύματα μπορούν οι προφήτες να τα βάλουν σε τάξη. Ο Θεός δεν είναι Θεός ακαταστασίας αλλά ειρήνης (Α' Κορινθίους 14:26-33).

γ. Ειδωλόθυτα

Ο Παύλος, βέβαια, επέμεινε ότι οι ειδωλολατρικές θυσίες δεν μόλυναν το κρέας και ότι οι Χριστιανοί θα μπορούσαν να το φάνε με την προϋπόθεση ότι δεν το έκαναν ως πράξη λατρείας προς τα είδωλα. Αλλά επίσης τους προειδοποιούσε ότι, αν τα κίνητρά τους δεν ήταν σωστά, η επιλογή τους αυτή ήταν πράξη ειδωλολατρική.

Ωστόσο δεν έχουν όλοι τη σωστή γνώση• μερικοί μάλιστα, που δεν έχουν ακόμα αποβάλει τη συνήθεια της ειδωλολατρίας, τρώνε τα ειδωλόθυτα σαν να ήταν κάτι ιερό, και η συνείδησή τους που είναι αδύνατη, τους κάνει να νιώθουν μολυσμένοι (Α' Κορινθίους 8:7).

Πράγματι, αν κάποιος, απ' αυτούς δει εσένα, που έχεις τη «γνώση», να κάθεται στο τραπέζι ενός ειδωλολατρικού ναού, η συνείδησή του, αφού αυτός είναι αδύνατος, δε θα παρασυρθεί από το παράδειγμά σου και δε θα παρακινηθεί να τρώει τα ειδωλόθυτα; Αμαρτάνοντας όμως μ' αυτό τον τρόπο απέναντι στους αδερφούς και πληγώνοντας τη συνείδησή τους που είναι αδύνατη, αμαρτάνετε απέναντι στον ίδιο το Χριστό (Α' Κορινθίους 8:10,12).

4. Απόρριψη της αποστολικής εξουσίας του Παύλου

Οι Κορίνθιοι πιστοί απέρριπταν την εξουσία του Παύλου ως αποστόλου. Αυτό ίσως να ήταν και το μεγαλύτερο πρόβλημά τους. Το θέμα εμφανίζεται και στις δυο επιστολές.

Πάρτε παράδειγμα εμένα. Δεν είμαι απόστολος; δεν είμαι ελεύθερος; δεν είδα αναστημένο τον Ιησού, τον Κύριό μας; δεν είστε εσείς ο καρπός του κόπου μου στην υπηρεσία του Κυρίου; Κι αν ακόμα άλλοι αρνούνται να με αναγνωρίσουν ως απόστολο, για σας οπωσδήποτε είμαι • γιατί η ίδια η ύπαρξη της εκκλησίας σας είναι η απόδειξη πως είμαι απόστολος. Να πώς απολογούμαι σ' αυτούς που αμφισβητούν και συζητούν την αυθεντία μου ως αποστόλου (Α' Κορινθίους 9:1-3).

Για ποιο λόγο; μήπως γιατί δε σας αγαπώ; Ο Θεός ξέρει ότι σας αγαπώ. Αυτό το κάνω, και θα συνεχίσω να το κάνω, για να αφαιρέσω την αφορμή από κείνους που γυρεύουν αφορμή για να δείξουν ότι το έργο τους για το οποίο καυχώνται είναι σαν το δικό μας (Β' Κορινθίους 12:11-12).

Οι ψευδαπόστολοι ισχυρίζονταν ότι είχαν την ίδια εξουσία με τον Παύλο και τους άλλους νόμιμους αποστόλους. Και βέβαια δίδασκαν ένα ψεύτικο ευαγγέλιο που παραπλανούσε πολλούς Κορινθίους πιστούς, ώστε να ακολουθούν έναν αμαρτωλό τρόπο ζωής και σκέψης.

Αυτό το κάνω, και θα συνεχίσω να το κάνω, για να αφαιρέσω την αφορμή από κείνους που γυρεύουν αφορμή για να δείξουν ότι το έργο τους για το οποίο καυχώνται είναι σαν το δικό μας. Δεν είναι, λοιπόν, μεγάλο πράγμα όταν και οι υπηρέτες του σατανά μεταμφιέζονται σε υπηρέτες της δικαιοσύνης. Το τέλος τους θα είναι ανάλογο με τα έργα τους (Β' Κορινθίους 11: 12-15).

Αν οι Κορινθίοι πίστευαν τους ψευδαποστόλους και απέρριπταν τη διδασκαλία του Παύλου, τότε θα αρνούσαν και τον Χριστό και το Ευαγγέλιο.

II. Η ΔΟΜΗ ΚΑΙ ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΩΝ ΕΠΙΣΤΟΛΩΝ ΠΡΟΣ ΚΟΡΙΝΘΙΟΥΣ

A. Α' ΚΟΡΙΝΘΙΟΥΣ

Η Α' Κορινθίους είναι, στην πραγματικότητα, η δεύτερη επιστολή που ο Παύλος έγραψε προς την εκκλησία της Κορίνθου.

- 1. Χαιρετισμός**
- 2. Ευχαριστία**
- 3. Κλείσιμο**

4. Κυρίως Θέμα

Το κυρίως θέμα αποτελείται από δύο μεγάλες υποενότητες: τις απαντήσεις του Παύλου σε αναφορές που είχε από την οικογένεια της Χλόης και τις απαντήσεις του Παύλου στην επιστολή που είχε λάβει νωρίτερα από την εκκλησία της Κορίνθου.

α. Απαντήσεις σε αναφορές προβλημάτων

- **Διαιρέσεις μέσα στην εκκλησία**

Αν απέβλεπαν στον Ιησού, ως τον μόνο αρχηγό της πίστης τους και θεωρούσαν τους αποστόλους και τους άλλους δασκάλους ως υπηρέτες του Χριστού, οι Κορίνθιοι δεν θα έφταναν σε σύγκρουση εξαιτίας της προτίμησής τους προς τον ένα ή τον άλλον απόστολο ή δάσκαλο.

Ο Παύλος επίσης αναφέρθηκε εκτενώς στην παντελή έλλειψη ικανότητας της ανθρώπινης σοφίας να κατανοήσει και να χειριστεί πνευματικά θέματα.

Οι κοσμικές αξίες στις οποίες πίστευαν, τους είχαν τυφλώσει και δεν έβλεπαν την πνευματική αλήθεια.

Ο Θεός διακηρύττει στη Γραφή: Θα αφανίσω τη σοφία των σοφών, και των έξυπνων την εξυπνάδα θα την καταπατήσω. Πού, λοιπόν, να βρεθεί σοφός; πού να βρεθεί έμπειρος στις Γραφές; πού να βρεθεί απολογητής αυτού εδώ του αιώνα; Ο Θεός απέδειξε πως η σοφία αυτού του κόσμου είναι μωρία (Α' Κορινθίους 1:19-20).

Κι εγώ, αδερφοί, δεν μπόρεσα να σας μιλήσω σαν σε ανθρώπους που έχουν το Πνεύμα του Θεού• αλλά σας μίλησα σαν σε ανθρώπους που εμπιστεύονται στη δική τους σοφία και είναι νήπια στην πίστη του Χριστού. Σας έθρεψα με γάλα, όχι με στέρεη τροφή, γιατί δεν μπορούσατε ακόμα να τη δεχτείτε. Αλλά ούτε και τώρα ακόμα το μπορείτε (Α' Κορινθίους 3:1-2).

- **Ανηθικότητα**

Οι Κορινθιοί είχαν, καθώς φαίνεται, παρανοήσει το νόημα της φράσης «πάντα είναι εις την εξουσίαν μου».

Ο Παύλος απαντά άμεσα σ' αυτό το λάθος στα εδάφια 12 και 13.:

Μερικοί μεταξύ σας λένε: «Όλα μου επιτρέπονται». Σωστά• όλα όμως δεν είναι προς το συμφέρον. Όλα μου επιτρέπονται, εγώ όμως δε θα αφήσω τίποτε να με κυριέψει. Λένε επίσης: «Οι τροφές προορίζονται για την κοιλιά και η κοιλιά είναι καμωμένη για τις τροφές»• ο Θεός όμως θα τα αχρηστέψει και το ένα και το άλλο. Το σώμα δεν έγινε για να πορνεύουμε, αλλά για να δοξάζουμε τον Κύριο, και ο Κύριος θα δοξάσει το σώμα (Α' Κορινθίους 6:12-13).

- **Συναναστροφές**

Ο Παύλος τους λέει λοιπόν ότι επιθυμία του είναι να διατηρήσουν τις σχέσεις τους με τους μη πιστούς, αλλά να κρατούν αποστάσεις από εκείνους που, αν και ισχυρίζονταν ότι είναι πιστοί, έκαναν χονδροειδείς αμαρτίες και δυσφημούσαν την εκκλησία του Χριστού.

Σας έγραψα σε προηγούμενη επιστολή να μη συναναστρέψετε ανθρώπους που έχουν ανήθικη διαγωγή. Βέβαια, δεν εννοούσα όλους γενικά τους έξω από την εκκλησία σας ανήθικους αυτού του κόσμου ή τους πλεονέκτες ή τους κλέφτες ή τους ειδωλολάτρες• γιατί τότε θα έπρεπε να εγκαταλείψετε τον κόσμο! Μ' αυτό, λοιπόν, που σας έγραψα, εννοούσα να μη συναναστρέψετε κάποιον που, ενώ ονομάζεται χριστιανός, είναι ανήθικος ή πλεονέκτης ή ειδωλολάτρης ή υβριστής ή μέθυσος ή άρπαγας. Με τέτοιου είδους άνθρωπο πρέπει να αποφεύγετε ακόμα και το κοινό φαγητό (Α' Κορινθίους 5:9-11).

β. Απαντήσεις σε επιστολές

- **Γάμος κεφ.7:1-40**

Ο Παύλος ασχολήθηκε με τον γάμο, τον δεύτερο γάμο και την αγαμία.

- **Ειδωλόθυτα κεφ. 8-10**

Ο Παύλος ασχολείται με το θέμα του κρέατος που είχε θυσιαστεί στα είδωλα.

Στο κεφ. 9, εξηγεί ότι είναι πρόθυμος να περιορίσει τη χριστιανική του ελευθερία, υπονοώντας ότι θα ήθελε και οι άλλοι να κάνουν το ίδιο.

- **Λατρεία κεφ.11:2-34**

- **Τα χαρίσματα του Αγίου Πνεύματος κεφ. 12-14**

Ο Παύλος εξηγεί ότι όλα τα χαρίσματα του Αγίου Πνεύματος πρέπει να χρησιμοποιούνται με αγάπη και ότι, αν δεν χρησιμοποιούνται με αυτό τον τρόπο, είναι πραγματικά άχρηστες.

- **Η ανάσταση κεφ. 15**

Ο Παύλος εξηγεί ότι η ανάσταση του Χριστού ήταν το κλειδί για το Ευαγγέλιο και, για να λάβουν οι πιστοί την τελική σωτηρία, θα πρέπει να αναστηθούν κι αυτοί όπως ακριβώς ο Ιησούς.

- **Συλλογή χρημάτων και σχόλια για τον Απολλώ 16:1-12**

B. Β' ΚΟΡΙΝΘΙΟΥΣ

1. Χαιρετισμός

Ο χαιρετισμός δηλώνει ότι η επιστολή είναι από τον Παύλο και τον Τιμόθεο και προσδιορίζει ότι η εκκλησία της Κορίνθου και οι άγιοι των γύρω περιοχών της Αχαΐας είναι οι αποδέκτες της επιστολής.

2. Εισαγωγή

Αυτή η συγκεκριμένη εισαγωγή περιγράφει τις έντονες κακουχίες που υπέστη ο Παύλος.

3. Επίλογος

4. Κυρίως θέμα

α. Η υπεράσπιση της διαγωγής του Παύλου

Ο Παύλος υπερασπίστηκε τον τρόπο δράσης του σε δύο θέματα. Πρώτα, εξήγησε γιατί δεν είχε επισκεφθεί την Κόρινθο, όπως αρχικά είχε σχεδιάσει.

Κατόπιν, αντιμετώπισε μια αδικία που είχε γίνει σ' αυτόν από κάποιον πιστό στην εκκλησία της Κορίνθου.

β. Η υπεράσπιση της διακονίας του Παύλου

Στα κεφάλαια 2:12–7:1, ο Παύλος αντιμετώπισε ένα πολύ σοβαρότερο θέμα: ορισμένα άτομα στην εκκλησία της Κορίνθου συνέχιζαν να αμφισβητούν την αποστολική του ιδιότητα.

Έτσι, ο Παύλος αναγκάστηκε με έντονο τρόπο να υπερασπιστεί τη φύση της διακονίας του, διακηρύσσοντας ότι η κλήση και η εξουσία του προέρχονταν από τον Θεό και διασαφηνίζοντας ότι το να απορρίπτει κάποιος την αποστολική του εξουσία είχε σοβαρές επιπτώσεις.

Κι όλα αυτά προέρχονται από το Θεό, που μας συμφιλίωσε μαζί του δια του Ιησού Χριστού, κι ανέθεσε σ' εμάς να υπηρετήσουμε στο έργο της συμφιλίωσης. Δηλαδή, ο Θεός ήταν αυτός που στο πρόσωπο του Χριστού συμφιλίωσε τον κόσμο μαζί του, χωρίς να καταλογίσει στους ανθρώπους τα παραπτώματά τους, κι

επίσης ανέθεσε σ' εμάς να αναγγείλουμε το γεγονός της συμφιλίωσης. Εμείς ενεργούμε ως πρεσβευτές του Χριστού. Μέσα από τα δικά μας λόγια είναι σαν να σας παρακαλεί ο Θεός. Στο όνομα του Χριστού, λοιπόν, σας παρακαλούμε: Συμφιλιωθείτε με το Θεό! (Β' Κορινθίους 5:18-20)

Όποιος ακούει εσάς, ακούει εμένα• όποιος απορρίπτει εσάς, απορρίπτει εμένα• κι όποιος απορρίπτει εμένα, απορρίπτει αυτόν που μ' έστειλε (Λουκάς 10:16).

γ. Συγκέντρωση χρημάτων κεφ.7:2–9:15

Οι Χριστιανοί της Ιερουσαλήμ βρίσκονταν σε μεγάλη οικονομική ανάγκη εκείνη την εποχή, εξαιτίας λιμού στην περιοχή της Ιουδαίας. Οι Κορίνθιοι αμέλησαν να φέρουν εις πέρας την υποχρέωση αυτή.

δ. Η υπεράσπιση της διακονίας του Παύλου για μια ακόμη φορά κεφ.10:1–12:13

Οι Κορίνθιοι, καθώς φαίνεται, εκτιμούσαν εκπαιδευμένους ομιλητές και περίμεναν οι ηγέτες τους να έχουν έναν καλό μισθό. Επειδή, όμως, ο Παύλος δεν ασκούσε επαγγελματικά τη ρητορική, και επειδή είχε επιλέξει να συντηρεί ο ίδιος τον εαυτό του, όσον καιρό βρισκόταν στην Κόρινθο ώστε να μην επιβαρύνει την εκκλησία, τον θεωρούσαν κατώτερο.

Αυτοί στην πραγματικότητα είναι ψευτοαπόστολοι, απατεώνες, άνθρωποι που μεταμφιέζονται σε αποστόλους του Χριστού. Και μη σας φαίνεται παράξενο, γιατί κι ο ίδιος ο σατανάς μεταμφιέζεται σε άγγελο φωτός (Β' Κορινθίους 11:13-14).

ε. Επικείμενη επίσκεψη κεφ. 12:14–13:10

Ο Παύλος σχεδίαζε να επισκεφθεί την Κόρινθο, άσχετα με το αν αυτό θα σήμαινε καταδίκη για τη συγκεκριμένη εκκλησία ή όχι.

Να εξετάζετε τον εαυτό σας αν έχετε την πίστη. Να δοκιμάζετε τον εαυτό σας. Ή δεν καταλάβατε ακόμη καλά ότι ο Ιησούς Χριστός κατοικεί μέσα σας; Εκτός βέβαια αν αποτύχατε στη δοκιμασία (β' Κορινθίους 13:5).

Ο Παύλος με πολύ θέρμη κήρυξε το ευαγγέλιο της μετάνοιας, της πίστης και της σωτηρίας στην εκκλησία της Κορίνθου, με την ελπίδα ότι οι αντίπαλοί του θα γίνονταν γνήσιοι Χριστιανοί.

III. ΟΙ ΘΕΟΛΟΓΙΚΕΣ ΔΙΔΑΧΕΣ ΤΩΝ ΕΠΙΣΤΟΛΩΝ ΠΡΟΣ ΚΟΡΙΝΘΙΟΥΣ

Ο Παύλος χρησιμοποίησε την εσχατολογία του, για να διορθώσει το ακροατήριό του.

Οι Κορίνθιοι είχαν σε μεγάλο βαθμό αξιολογήσει λανθασμένα το σχέδιο των δυο εποχών. Κατά τη γνώμη τους, η παρούσα εποχή της αμαρτίας και του θανάτου είχε κατά ένα μεγάλο μέρος σταματήσει να υπάρχει αφήνοντάς τους ελεύθερους να απολαμβάνουν την πλήρη αφθονία της μελλοντικής εποχής. Το λάθος τους ήταν η «υπέρ-εκπληρωμένη» εσχατολογία.

A. ΠΙΣΤΗ

1. Ο Χριστός ως Κύριος

Οι Κορίνθιοι δεν έβλεπαν την ύψωση του Χριστού ως Κυρίου πάνω από όλους και τον Χριστό ως Σωτήρα όλων.

Αλήθεια, ποιος σ' έκανε εσένα ανώτερο από τους άλλους; Τι έχεις που να μην το έλαβες; Αφού, λοιπόν, το έλαβες από το Θεό, γιατί καυχίεσαι σαν να μην το είχες λάβει ποτέ ως δώρο; Εσείς όμως νιώθετε κιόλας χορτάτοι • έχετε κιόλας αποκτήσει τα προσδοκώμενα πλούτη, χωρίς εμάς τους αποστόλους • νιώθετε κιόλας σαν βασιλιάδες μέσα στο βασίλειο του Θεού! Και μακάρι να είχατε γίνει βασιλιάδες, ώστε κι εμείς να συμμεριστούμε τη βασιλική σας δόξα. Μου φαίνεται όμως πως ο Θεός σ'

εμάς τους αποστόλους έδωσε την ελεεινότερη θέση, σαν να είμαστε καταδικασμένοι να πεθάνουμε στην αρένα. Γιατί γίναμε θέαμα για τον κόσμο, για αγγέλους και γι' ανθρώπους. Εμείς παρουσιαζόμαστε μωροί για χάρη του Χριστού, ενώ εσείς είστε σοφοί χάρη στο Χριστό• εμείς είμαστε αδύναμοι, ενώ εσείς είστε δυνατοί• εμείς είμαστε περιφρονημένοι, ενώ εσείς είστε τιμημένοι! (Α' Κορινθίους 4:7-10)

Έτσι, για να διορθώσει το πρόβλημα ο Παύλος τόνισε ότι η μελλοντική εποχή δεν είχε ακόμα φθάσει στην πληρότητά της. Κανείς δεν είχε «αρχίσει να βασιλεύει». Όλοι περίμεναν την επιστροφή του Χριστού.

2. Ο Χριστός ως Σωτήρας

Οι Κορινθιοί επίσης δεν εξύψωναν τον Χριστό, γιατί υποτιμούσαν τον ρόλο Του ως Σωτήρα.

Όμως, κατά τη γνώμη πολλών Κορινθίων, τα χαρίσματα και η τιμή ήταν κάτι που το κέρδιζαν συγκεκριμένοι πιστοί.

Ο Παύλος απαντά δίνοντας έμφαση σε μια άλλη πλευρά της εσχατολογίας του, δηλαδή στη σπουδαιότητα του Χριστού. Με άλλα λόγια, στο δόγμα της ένωσης του Χριστού με τους πιστούς.

Πέθανε για χάρη όλων• κι αυτό σημαίνει ότι όσοι ζουν δεν μπορούν να ζουν πια για τον εαυτό τους, αλλά για κείνον που πέθανε κι αναστήθηκε γι' αυτούς. Έτσι κι εμείς δεν κρίνουμε πια κανέναν με ανθρώπινα κριτήρια. Κι αν κάποτε βλέπαμε το Χριστό από την ανθρώπινη πλευρά μόνο, τώρα πια δεν τον βλέπουμε έτσι. Όταν κάποιος ανήκει στο Χριστό είναι μια καινούρια δημιουργία. Τα παλιά πέρασαν• όλα έχουν γίνει καινούρια (Β' Κορινθίους 5: 15-17).

Ο Παύλος επέμεινε ότι οι πιστοί δεν θα έπρεπε να αξιολογούν τον εαυτό τους ή τους άλλους με σαρκικά και κοσμικά κριτήρια. Αντίθετα, ήθελε να βλέπουν όλους τους πιστούς ως άτομα ενωμένα με τον Χριστό και να δείχνουν ο ένας στον άλλο την τιμή και την αγάπη που θα έδιναν στον Ίδιο τον Κύριο.

Έτσι, η δική σου «γνώση» θα προκαλέσει το χαμό αυτού του αδύνατου, του αδερφού μας, για τον οποίον ο Χριστός έδωσε τη ζωή του. Αμαρτάνοντας όμως μ' αυτό τον τρόπο απέναντι στους αδερφούς και πληγώνοντας τη συνείδησή τους που είναι αδύνατη, αμαρτάνετε απέναντι στον ίδιο το Χριστό (Α' Κορινθίους 8:11-12).

και, αφού έκανε ευχαριστήρια προσευχή, το τεμάχισε και είπε: «Λάβετε και φάγετε• αυτό είναι το σώμα μου, που τεμαχίζεται για χάρη σας. Αυτό να κάνετε στην ανάμνησή μου». Παρόμοια, όταν τέλειωσε το δείπνο, πήρε το ποτήρι και είπε: «Αυτό το ποτήριο είναι η νέα διαθήκη που επικυρώνεται με το αίμα μου. Όποτε πίνετε απ' αυτό το ποτήριο, να το κάνετε στην ανάμνησή μου». Γιατί ωσότου να έρθει ο Κύριος, πάντοτε, όποτε τρώτε αυτό το ψωμί και πίνετε αυτό το ποτήριο, διακηρύττετε το θάνατο του Κυρίου. Όποιος, λοιπόν, τρώει τον άρτο και πίνει το ποτήριο του Κυρίου με τρόπο ανάξιο, γίνεται ένοχος αμαρτήματος απέναντι στο σώμα και στο αίμα του Κυρίου (Α' Κορινθίους 11:24-27)

Και στις δύο επιστολές του προς τους Κορινθίους, ο Παύλος διαρκώς τονίζει την ένωση με τον Χριστό, ως τη βάση για να μπορούν οι πιστοί να τιμούν και να υπηρετούν ο ένας τον άλλο.

B. ΕΛΠΙΔΑ

Ο Παύλος επιχείρησε να διορθώσει την εσχατολογία των Κορινθίων με το να τους θυμίσει την προσωρινή φύση των ευλογιών τους.

Κι όσοι ασχολούνται με τα αγαθά αυτού του κόσμου, σαν να μην ασχολούνται καθόλου μ' αυτά• γιατί η σημερινή μορφή αυτού εδώ του κόσμου δε θα διαρκέσει πολύ (Α' Κορινθίους 7:31).

Μιλάω, βέβαια, κι εγώ για σοφία στους πνευματικά ώριμους• αλλά για τη σοφία όχι αυτού εδώ του αιώνα ούτε των δυνάμεων που κυβερνούν αυτόν εδώ τον κόσμο και που βαδίζουν κιάλας προς την κατάργησή τους (Α' Κορινθίους 2:6).

Να τι θέλω να πω, αδερφοί μου: Άνθρωποι από σάρκα και αίμα δεν μπορούν να πάρουν μέρος στη βασιλεία του Θεού, ούτε αυτό που είναι φθαρτό μπορεί να κληρονομήσει την αφθαρσία (Α΄ Κορινθίους 15:50).

Ίσως, το σημαντικότερο επιχείρημα που δίνει ο Παύλος σχετικά με το δόγμα της ελπίδας, βρίσκεται στην Α΄ Κορινθίους κεφ. 15.

Ο Παύλος ξεκαθαρίζει ότι, πριν φθάσει η μελλοντική εποχή σε όλη την πληρότητά της, θα πρέπει να συμβούν κάποια πολύ σημαντικά γεγονότα, καθώς και κάποιες απίστευτα μεγάλες αλλαγές.

Όπως πεθαίνουν όλοι εξαιτίας της συγγένειας με τον Αδάμ, έτσι, χάρη στη συγγένεια με το Χριστό, όλοι θα ξαναπάρουν ζωή. Ο καθένας με τη σειρά του: πρώτος αναστήθηκε ο Χριστός, έπειτα θ΄ αναστηθούν όσοι είναι δικοί του, την ημέρα της παρουσίας του. Ύστερα θα έρθει το τέλος, όταν ο Χριστός, έχοντας καταργήσει κάθε αρχή και κάθε εξουσία και δύναμη, θα παραδώσει τη βασιλεία στο Θεό και Πατέρα (Α΄ Κορινθίους 15:22-24).

Αν η χριστιανική ελπίδα μας περιορίζεται μόνο σ΄ αυτήν τη ζωή, τότε είμαστε οι πιο αξιοθρήνητοι απ΄ όλους τους ανθρώπους (Α΄ Κορινθίους 15:19).

Γ. ΑΓΑΠΗ

Είναι αλήθεια ότι για τον Παύλο η αγάπη ήταν αυτό που θα ονομάζαμε «μια εσχατολογική αρετή». Το επιχείρημα του Παύλου για την αξία της αγάπης, το βρίσκουμε στο περίφημο «κεφάλαιο της αγάπης» στην Α΄ Κορινθίους κεφ. 13 εδ. 8-10,13.

Ποτέ η αγάπη δε θα πάψει να υπάρχει. Τα θεία μηνύματα των προφητών κάποτε δε θα υπάρχουν πια• η γλωσσολαλία θα πάψει• θα σταματήσει η γνώση των μυστηρίων του Θεού. Γιατί και η γνώση μας και η προφητεία μας περιορίζονται μονάχα σ΄ ένα μέρος της αλήθειας. Όταν όμως το τέλει που περιμένουμε θ΄ έρθει, τότε το μερικό θα πάψει να υπάρχει. Θα μείνουν τελικά για πάντα αυτά τα τρία: η πίστη, η ελπίδα κι η αγάπη. Και απ΄ αυτά, το πιο σπουδαίο είναι η αγάπη (Α΄ Κορινθίους 13:8-10,13).

Απ' όλα τα πνευματικά χαρίσματα και χριστιανικές αρετές που ο Παύλος αναφέρει σ' αυτό το κεφάλαιο, μόνο η αγάπη θα συνεχίσει να εκδηλώνεται και να θεωρείται πολύτιμη. Η ίδια η αγάπη είναι συμμετοχή στις ευλογίες της μελλοντικής εποχής.

Σχετικά με τα κρέατα των ειδωλολατρικών θυσιών, είναι αλήθεια πως «όλοι έχουμε τη σωστή γνώση», όπως λέτε. Αλλά αυτή η γνώση φουσκώνει τον άνθρωπο με υπεροψία απέναντι στους άλλους, ενώ η αγάπη οικοδομεί (Α' Κορινθίους 8:1).

Μας διακατέχει η αγάπη του Χριστού, αφού ξεκινάμε με την πεποίθηση πως ένας πέθανε για χάρη όλων, πράγμα που σημαίνει πως όλοι πέθαναν. Πέθανε για χάρη όλων• κι αυτό σημαίνει ότι όσοι ζουν δεν μπορούν να ζουν πια για τον εαυτό τους, αλλά για κείνον που πέθανε κι αναστήθηκε γι' αυτούς (Β' Κορινθίους 5:14-15).

Ο Παύλος τονίζει ότι όλα τα χαρίσματα, σημαντικά ή όχι, είναι ανώφελα και ενοχλητικά, αν δεν ασκούνται με αγάπη.

Αν μπορώ να λαλώ όλες τις γλώσσες των ανθρώπων, ακόμα και των αγγέλων, αλλά δεν έχω αγάπη για τους άλλους, οι λόγοι μου ακούγονται σαν ήχος χάλκινης καμπάνας ή σαν κυμβάλου αλαλαγμός. 2 Κι αν έχω της προφητείας το χάρισμα κι όλα κατέχω τα μυστήρια κι όλη τη γνώση, κι αν έχω ακόμα όλη την πίστη, έτσι που να μετακινώ βουνά, αλλά δεν έχω αγάπη, είμαι ένα τίποτα (Α' Κορινθίους 13:1-2).

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Ερωτήσεις ανασκόπησης

1. Πού ταξίδεψε ο Παύλος και ποιος ήταν ο σκοπός του τρίτου ιεραποστολικού του ταξιδιού;
2. Εξηγήστε τα τέσσερα κύρια προβλήματα που μάστιζαν τους Κορινθίους και τις επιπτώσεις τους.
3. Εξηγήστε πώς το τρίτο ιεραποστολικό ταξίδι του Παύλου και τα προβλήματα στην Κόρινθο ρίχνουν φως σχετικά με το γιατί ο Παύλος έγραψε στους Κορινθίους.
4. Εξηγήστε τον σκοπό για τον οποίο ο Παύλος γράφει την πρώτη επιστολή προς Κορινθίους και ποια τα κύρια σημεία που προσπάθησε να τους δώσει να κατανοήσουν.
5. Εξηγήστε τον σκοπό για τον οποίο ο Παύλος γράφει την δεύτερη επιστολή προς Κορινθίους και τα κύρια σημεία που προσπάθησε να τους δώσει να κατανοήσουν.
6. Συγκρίνετε τους σκοπούς για τους οποίους γράφει ο Παύλος την Α' και Β' προς Κορινθίους. Ποιες είναι οι ομοιότητες και σε τι διαφέρουν;
7. Τι λάθος είχαν κάνει οι Κορινθίοι όσον αφορά την πίστη στον Χριστό και την υπεροχή Του;
8. Πώς ο Παύλος συμβουλεύει τους Κορινθίους σχετικά με την ελπίδα;
9. Εξηγήστε πώς ο Παύλος περιγράφει την αγάπη ως εσχατολογική αρετή και τι αντίκτυπο θα πρέπει να έχει στις ανθρώπινες σχέσεις της επίγειας ζωής.
10. Συνοψίστε τους βασικούς τρόπους με τους οποίους ο Παύλος κάλεσε τους Κορινθίους να επανεκτιμήσουν την «υπέρ-εκπληρωμένη» εσχατολογία τους.

Ερωτήσεις εφαρμογής

1. Γιατί, νομίζετε, ότι οι άνθρωποι τείνουν να εξυψώνουν ορισμένους ηγέτες έναντι άλλων; Ποιος είναι ο κίνδυνος που μπορεί να προκύψει από τη συνήθεια αυτή; Πώς η υποταγή και η ταύτιση με τον Χριστό εξαλείφει αυτόν τον κίνδυνο;
2. Συγκρίνετε τη διδασκαλία του Παύλου για το πώς πρέπει να συμπεριφερόμαστε κατά τη διάρκεια της λατρείας, με το Λευϊκό 10: 1-3. Πώς ο υγιής φόβος Θεού θα πρέπει να επηρεάζει τον τρόπο που συμπεριφερόμαστε μεταξύ μας κατά τη διάρκεια της λατρείας;
3. Εξηγήστε τη διδασκαλία του Παύλου περί των θεμάτων σεξουαλικής συμπεριφοράς στην Α' Κορινθίους 6: 12-13. Πώς οι ορισμοί του τι είναι συμφέρον και τι είναι υποταγή, μας καθοδηγούν στις σωστές σεξουαλικές σχέσεις;
4. Πώς μπορεί η κατανόηση των δεινών του Παύλου, όπως τα εκφράζει στη Β' Κορινθίους κεφ. 1, να μας βοηθήσει να αντιμετωπίσουμε δοκιμασίες και βάσανα στη δική μας ζωή;
5. Γιατί θα πρέπει η μελλοντική ανάσταση των φυσικών σωμάτων μας να μας δίνει ελπίδα ως πιστών; Πώς θα πρέπει αυτή η ελπίδα να επηρεάζει τον τρόπο που ζούμε σήμερα;
6. Πώς θα πρέπει η ορθή κατανόηση της αγάπης να επηρεάζει τις σχέσεις μας με τους ανθρώπους, τόσο εντός όσο και εκτός της εκκλησίας; Γιατί, νομίζετε, η αγάπη είναι μια διαρκής εσχατολογική αρετή;
7. Τι ήταν το πιο σημαντικό που μάθατε μέσα από αυτόν τον οδηγό μελέτης; Γιατί;